2-tema. Neke túsinigi, onı dúziw tártibi hám shártleri

2-tema / 16 · 1-semestr

MAZMUNI

1. Bap
2. Qısqasha juwmaq
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Túsindiriw hám sxema
9. Derekler

Bap

Shańaraq hám miyras huqıqınıń eń áhmiyetli institutlarınıń biri bul nekedir. Neke tek ǵana eki shaxstıń ıqtıyarlı awqamı emes, al jámiyettiń tiykarǵı buwını bolǵan shańaraqtı qáliplestiriwshi huqıqıy irgetas hám yuridik fakt bolıp tabıladı. Bul sabaqta biz nekeniń huqıqıy túsinigi, onı dúziwdiń qatań tártipleri hám shártlerin úyrenemiz. Nızamshılıǵımızda balanıń máplerıniń ústinligi, ıqtıyarlı razılıq hám shańaraqlıq zorlıq-zombılıqtan qorǵaw principleri neke qatnasıqlarınıń tiykarı esaplanadı. Sabaq dawamında neke jası, oǵan tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar, medicinalıq kóriktiń áhmiyeti sonday-aq, shet el puqaraları hám azatlıqtan ayırıw orınlarındaǵı shaxslar qatnasıwındaǵı nekeni dizimge alıwdıń ózine tán ózgesheliklerin analiz etemiz. Bul bilimler bolajaq yuristler ushın shańaraqlıq dawlardı durıs sheshiw hám puqaralardıń jeke huqıqların qorǵawda áhmiyetli huqıqıy tayanısh bolıp xızmet etedi.

QISQASHA

- 18 jas — Ulıwma neke jası (Erkekler hám hayallar ushın birdey (Shańaraq kodeksi, 15-statya))
- 1 ay — Kútiw múddeti (Arza berilgennen soń FHDYOda dizimge alıwǵa shekemgi bolǵan waqıt (Shańaraq kodeksi, 13-statya))
- 1 jıl — Jastı kemeytiw (Hákim tárepinen qısqartırılıwı múmkin bolǵan eń kóp múddet (Shańaraq kodeksi, 15-statya))
- 50 jas — Iqtıyarlı medicinalıq kórik (50 jastan asqanlar kórikten óz qálewine kóre ótedi (Shańaraq kodeksi, 17-statya))

2.1 Neke túsinigi hám onıń huqıqıy áhmiyeti

Neke — bul yuridik fakt, huqıqıy qatnasıq hám shańaraq huqıqı instituti esaplanadı. Yuridik fakt retinde neke nızamda belgilengen tártipte dizimge alınǵan puqaralıq hal-aktiniń bir túri bolıp tabıladı. Bul er hám hayaldıń ózara jeke hám múlklik qatnasıqlardı payda etiwge qaratılǵan ıqtıyarlı qálewin bildiredi. Ózbekstan Respublikasında tek ǵana puqaralıq hal-aktlerin jazıw (FHDYO) organlarında dúzilgen neke ǵana yuridik áhmiyetke iye (Shańaraq kodeksi, 13-statya). Diniy dástúrler yamasa milliy úrp-ádetler tiykarında dúzilgen neke (shárıyat nekesi) huqıqıy aqıbetlerdi keltirip shıǵarmaydı hám mámleket tárepinen tán alınbaydı. Sonday-aq, nızamshılıǵımızda “faktikalıq neke” (birgelikte jasaw) instituti joq. Nekeniń eń tiykarǵı shárti — bul nekeleniwshilerdiń ıqtıyarlı ózara razılıǵı (Shańaraq kodeksi, 14-statya). Neke dúziwge májbúrlew qatań qadaǵan etiledi hám bul jaǵday shańaraqlıq zorlıq-zombılıqtıń bir kórinisi retinde jınayatlıq juwapkershilikke sebep boladı. Bolajaq er-hayal óz razılıǵın hesh qanday qorqıtıw, zorlıq yamasa ruwxıy qáwipsiz, shaxsan hám erkin bildiriwi shárt. Eger qálew májbúrlew astında qáliplesken bolsa, bunday neke sud tártibinde haqıyqıy emes dep tabıladı. Nekeniń tiykarǵı maqseti — shańaraq quriw. Eger er-hayal shańaraq quriw niyeti bolmaǵan halda, máselen, tek ǵana materiallıq máp yamasa puqaralıq alıw maqsetinde nekeni dizimge aldırsa, bul jalǵan neke esaplanadı. Jalǵan neke sud tárepinen haqıyqıy emes dep tabılıwı múmkin. Faraziy mısall: Anvar hám Barno tek diniy dástúr arqalı shańaraq quradı hám FHDYO organında dizimge alınbadı. Bir neshe jıldan soń olar arasında múlklik daw kelip shıqtı. Nızam kózqarasınan olar er-hayal esaplanbaydı hám olardıń birgelikte arttırǵan mal-múlki shańaraq huqıqı normaları menen emes, al puqaralıq huqıqınıń ulıwma qaǵıydaları tiykarında sheshiledi. Bul mısall FHDYO dizimge alıwınıń qanshelli áhmiyetli ekenligin kórsetedi.

- Tek ǵana FHDYO organında dizimge alınǵan neke yuridik áhmiyetke iye (Shańaraq kodeksi, 13-statya).
- Diniy dástúrlerge muwapıq dúzilgen neke huqıqıy aqıbet keltirip shıǵarmaydı (Shańaraq kodeksi, 13-statya).
- Neke dúziw ıqtıyarlı hám májbúrlew qadaǵan etiledi (Shańaraq kodeksi, 14-statya).

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> Toy ótkeriw yamasa birgelikte jasawdı nekeniń huqıqıy baslanıwı dep esaplaw qáte. Huqıq hám minnetlemeler tek ǵana FHDYO dizimge alǵan kúnnen baslanadı.

> **IMTIXAN USHIN**
> Imtixanda soraladı: Jalǵan nekeniń tiykarǵı belgisi nime? Juwap: Táreplerde shańaraq quriw niyetiniń joqlıǵı.

2.2 Neke dúziw tártibi hám shártleri

Neke dúziw tártibi hám shártleri nızam menen qatań belgilengen bolıp, bul shańaraq bekkemligin hám tárepler huqıqların támiyinlewge xızmet etedi. Ózbekstanda neke jası er hám hayal ushın birdey — on segiz jas etip belgilengen (Shańaraq kodeksi, 15-statya). Bul jas shaxstıń fizikalıq, ruwxıy hám sociallıq jaqtan shańaraq quriwǵa tayar bolıwın támiyinleydi. Úzirli sebepler bolǵanında (hámiledarlıq, bala tuwılıwı, erjetpegen shaxstıń emansipaciyası), nekege kiriwdi qálewshilerdiń iltimasına kóre, rayon yamasa qala hákimi neke jasın eń kóbi menen bir jılǵa kemeytiwi múmkin. Sonı este saqlaw kerek, neke jasın kemeytiw

tek ǵana hákimniń qararı menen ámelge asırıladı, FHDYO organı bunı ǵárezsiz islewge huqıqlı emes. Neke dúziw tártibine kóre, nekeleniwshiler FHDYO organına arza bergennen keyin bir ay ótkennen soń, shaxsan olardıń qatnasıwında ámelge asırıladı (Shańaraq kodeksi, 13-statya). Bir aylıq múddet bolajaq er-hayalǵa óz qararlarınıń salmaqlılıǵın oylap kóriw imkaniyatın beredi. Úzirli sebepler (máselen, uzaq múddetli xızmet saparı, kesellik) bolǵanda, FHDYO baslıǵı bul múddetti qısqartıwı yamasa uzaytıwı múmkin. Ayırım jaǵdaylarda, máselen, hámiledarlıq yamasa bala tuwılǵanda, neke arza berilgen kúni de dúziliwi múmkin. Faraziy mısall: 17 jaslı Umida hám 20 jaslı Jasur shańaraq quriwǵa qarar qıldı. Umida hámiledar bolǵanlıǵı sebepli, olar rayon hákimine neke jasın kemeytiwdi sorap múrájáát qıldı. Hákim qararı menen Umidanıń neke jası bir jılǵa kemeytildi. Bunnan soń, olar FHDYO organına arza berdi hám hámiledarlıq fakti tastıyıqlanǵanı ushın olardıń nekesi arza berilgen kúnniń ózinde dizimge alındı. Bul processte hár eki táreptiń ıqtıyarlı razılıǵı shaxsan alınıwı qatań talap etiledi, isenimxat yamasa wákil arqalı neke dúziwge ulıwma jol qoyılmaydı.

- Neke jası erkekler hám hayallar ushın 18 jas (Shańaraq kodeksi, 15-statya).
- Hákim úzirli sebeplerge kóre neke jasın eń kóbi menen 1 jılǵa kemeytiwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 15-statya).
- Neke arza berilgennen keyin 1 ay ótkennen soń, shaxsan qatnasıwda dizimge alınadı (Shańaraq kodeksi, 13-statya).
- Ayırım jaǵdaylarda (hámiledarlıq, kesellik) neke arza berilgen kúni dúziliwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 13-statya).

> **IS PENEN BAYLANIS**
> Ámeliyatta hámiledarlıq hám neke jasın kemeytiwge (hákim qararı), hám 1 aylıq múddetti qısqartıwǵa (FHDYO baslıǵı qararı) ǵárezsiz tiykar bola aladı.

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Neke jasın kemeytiw yamasa múddetti qısqartıw táreplerdiń ıqtıyarlı razılıǵı talabın biykarlamaydı. Razılıq hár dayım shaxsan hám erkin bildiriwi shárt.

2.3 Neke dúziwge tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar

Neke dúziwge tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar nızamshılıqta qatań belgilengen bolıp, olar shańaraqtıń etikalıq, medicinalıq hám huqıqıy tiykarların qorǵawǵa qaratılǵan. Shańaraq kodeksiniń 16-statyasına muwapıq, tómendegi jaǵdaylarda neke dúziwge jol qoyılmaydı: birinshiden, hesh bolmaǵanda birewi dizimge alınǵan basqa nekede turǵan shaxslar arasında. Bul qaǵıyda monogamiya (jeke nekelilik) principin bekkemleydi hám kóp hayallı yamasa kóp erli nekelerdiń aldın aladı. Ekinshiden, násil-nesep shájiresi boyınsha tuwrı tutasqan tuwısqanlar (ata-ana hám perzentler, baba, kempir apa hám aqlıqlar), tuwısqan hám ógey aǵa-iniler menen apa-sińliler arasında neke dúziw qadaǵan etiledi. Bul sheklew tek ǵana etikalıq normalarǵa emes, al bolajaq perzentlerdiń den sawlıǵın genetikalıq keselliklerden qorǵawǵa tiykarlanǵan. Úshinshiden, balalıqqa alıwshılar menen balalıqqa alınǵanlar arasında neke dúziw múmkin emes. Geyde olar arasında biologiyalıq tuwısqanlıq bolmasa da, huqıqıy jaqtan olar ata-ana hám perzent mártebesine teńlestirilgen bolıp, bul qadaǵan mápler soqlıǵısıwınan hám wákillikti jaman niyetlerde paydalanıwdan qorǵaydı. Tórtinshiden, hesh bolmaǵanda birewi ruwxıy buzılıwı (ruwxıy keselligi yamasa aqılı zayıplıǵı)

sebepli sud tárepinen muamalaǵa uqıpsız dep tabılǵan shaxslar arasında neke dúziw qadaǵan etiledi. Muamalaǵa uqıpsız shaxs óz háreketleriniń mánisin túsine almaydı, demek, ol nekege ańlı hám ıqtıyarlı razılıq bere almaydı. Faraziy mısall: Rustam óziniń asırap alınǵan qızı Dinaraǵa úylenbekshi bolıp FHDYOǵa arza berdi. FHDYO organı olardıń arzasın biykarladı, sebebi balalıqqa alıwshı hám alınǵan arasındaǵı neke etikalıq hám huqıqıy jaqtan qadaǵan etilgen. Eger olar neke quriwdı qatań qálese, dáslep sud tártibinde balalıqqa alıwdı biykarlawları talap etiledi. Bul tosqınlıqlar dizimi tolıq bolıp, nızamda kórsetilmegen basqa sebepler (máselen, milleti, dini, sociallıq kelip shıǵıwı) nekege tosqınlıq ete almaydı.

- Basqa dizimge alınǵan nekede turǵan shaxslar arasında neke qadaǵan etiledi (Shańaraq kodeksi, 16-statya).
- Jaqın tuwısqanlar, ógey aǵa-ini hám apa-sińliler arasında nekege jol qoyılmaydı (Shańaraq kodeksi, 16-statya).
- Balalıqqa alıwshılar hám alınǵanlar arasında neke dúziw múmkin emes (Shańaraq kodeksi, 16-statya).
- Sud tárepinen muamalaǵa uqıpsız dep tabılǵan shaxslar neke qura almaydı (Shańaraq kodeksi, 16-statya).

> **SALISTIRIŃ**
> Muamalaǵa uqıpsız shaxslar (ruwxıy kesellik sebepli) neke qura almaydı, biraq muamala uqıplılıǵı sheklengen shaxslar (máselen, spirtli ishimliklerge berilgenler) ushın bunday qadaǵan nızamda joq.

> **IMTIXAN USHIN**
> Shańaraq kodeksiniń 16-statyasındaǵı tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar dizimi qatań hám tolıq esaplanadı. Basqa hesh qanday sebep nekeni biykarlawǵa tiykar bola almaydı.

2.4 Nekeleniwshi shaxslardı medicinalıq kórikten ótkeriw

Nekeleniwshi shaxslardı medicinalıq kórikten ótkeriw shańaraq huqıqınıń áhmiyetli instituti bolıp, salamat shańaraq quriw hám keleshek ávlad den sawlıǵın támiyinlewge xızmet etedi. Shańaraq kodeksiniń 17-statyasına kóre, nekeleniwshi shaxslar mámleketlik den sawlıqtı saqlaw sisteması mákemelerinde biypul tiykarda medicinalıq kórikten ótedi. Medicinalıq kóriktiń maqseti táreplerdi bir-biriniń den sawlıǵı jaǵdayınan xabardar etiw hám tuqımqalaytuǵın sonday-aq qáwipli keselliklerdiń tarqalıwınıń aldın alıw bolıp tabıladı. Eliw jastan asqan shaxslar, sonday-aq, hámiledarlıq yamasa bala tuwılıwı sıyaqlı ayırım jaǵdaylarda nekeleniwshiler medicinalıq kórikten tek ǵana óz razılıǵı menen ótkeriledi, biraq AIV infekciyası boyınsha tekseriw eliw jasqa shekemgi bolǵan barlıq ushın májbúriy bolıp tabıladı. Medicinalıq kórik nátiyjeleri shıpakerlik sırı esaplanadı. FHDYO organı xızmetkerleri yamasa shıpakerler bul maǵlıwmatlardı úshinshi shaxslarǵa járiyalawǵa huqıqlı emes. Nátiyjeler tek ǵana kórikten ótken shaxstıń ózine málim etiledi. Hár bir tárep óziniń den sawlıǵı haqqındaǵı maǵlıwmattı bolajaq turmıslasınan ózi málim etiwi kerek. Eger nekeleniwshi shaxslardan biri jınıslıq keselligi yamasa AIV infekciyası barlıǵın ekinshi tárepten jasırsa, jábirlengen tárep nekeni haqıyqıy emes dep tabıw talabı menen sudqa múrájáát etiw huqıqına iye. Faraziy mısall: Sabır hám Malika nekedan ótiw ushın FHDYOǵa arza berdi hám medicinalıq kórikke jollanma aldı. Kórik nátiyjesinde Sabırda salmaqlı kesellik anıqlandı. Shıpaker bul haqqında tek Sabırǵa xabar berdi. Sabır bul maǵlıwmattı Malikadan jasırıp, nekeden ótti. Keyinirek Malika bul jaǵdaydan xabar tapqannan soń, onıń ıqtıyarlı razılıǵı aldanıp alınǵanlıǵı sebepli sudqa múrájáát etip, nekeni haqıyqıy emes dep tabıwǵa eristi.

Bul process jeke huqıqlardı qorǵaw menen birge, shańaraqlıq qatnasıqlarda ashiq-aydınlıq hám hadallıqtı talap etedi.

- Nekeleniwshiler mámleketlik mákemelerde biypul medicinalıq kórikten ótedi (Shańaraq kodeksi, 17-statya).
- 50 jastan asqanlar hám ayırım jaǵdaylarda kórik ıqtıyarlı boladı (Shańaraq kodeksi, 17-statya).
- Medicinalıq kórik nátiyjeleri shıpakerlik sırı esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 17-statya).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Medicinalıq kórikten ótiw nekege ıqtıyarlı razılıqtı almastırmaydı. Kórik nátiyjeleri tek ǵana táreplerdiń ańlı qarar qabıl etiwine járdem beredi.

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> AIV infekciyası yamasa jınıslıq keselligin qasqannan jasırıw tek ǵana nekeni haqıyqıy emes dep tabıwǵa emes, al jınayatlıq juwapkershilikke de sebep boladı.

2.5 Shet el puqaraları, puqaralıǵı bolmaǵan hám sırt elde jasawshı puqaralar nekesi

Globallasıw shárayatında shet el puqaraları hám puqaralıǵı bolmaǵan shaxslar qatnasıwındaǵı nekeler sanı artıp barmaqta. Ózbekstan Respublikasında turaqlı jasap atırǵan shet el puqaraları hám puqaralıǵı bolmaǵan shaxslar shańaraqlıq qatnasıqlarda Ózbekstan puqaraları menen teń huqıq hám minnetlemelerge iye (Shańaraq kodeksi, 234-statya). Ózbekstan aymaǵında bunday shaxslar menen nekeni dizimge alıw ulıwma tiykarlarda, yaǵnıy Ózbekstan nızamshılıǵı talapları (neke jası, ıqtıyarlılıq, tosqınlıq etiwshi jaǵdaylardıń joqlıǵı) tiykarında ámelge asırıladı. Bunda shet el puqarasınıń Ózbekstanda bolıw vizası haqıyqıy bolıwı sonday-aq onıń óz mámleketinde nekede turmawı haqqındaǵı húJJet (legalizaciya etilgen yamasa apostil qoyılǵan halda) usınıs etiliwi shárt. Ózbekstan Respublikası aymaǵınan tısqarıda dúzilgen nekelerdi tán alıw máseleleri de áhmiyetli. Eger Ózbekstan puqaraları sırt el mámleketinde sol mámleket nızamshılıǵına ámel etken halda neke dúzse, bul neke Ózbekstanda haqıyqıy dep tán alınadı. Biraq, bunıń ushın Shańaraq kodeksiniń 16-statyasında kórsetilgen tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar (máselen, kóp hayallılıq yamasa jaqın tuwısqanlıq) bolmawı qatań talap etiledi (Shańaraq kodeksi, 235-statya). Faraziy mısall: Ózbekstan puqarası bolǵan Dilshod Germaniyada oqıw dáwirinde Germaniya puqarası Anna menen sol mámleket nızamlarına muwapıq nekeden ótti. Olardıń nekesi Ózbekstanda avtomatikalıq túrde tán alınadı, sebebi olardıń arasında jaqın tuwısqanlıq joq hám ekewi de basqa nekede turmaydı. Sonday-aq, sırt elde jasawshı puqaralarımız Ózbekstannıń konsullıq mákemelerinde de nekelerin dizimge alıwları múmkin. Bul jaǵdayda tuwrıdan-tuwrı Ózbekstan shańaraq nızamshılıǵı normaları qollanıladı. Konsullıq nekeleri arqalı puqaralarımız sırt elde bola turıp, óz milliy nızamshılıǵı sheńberinde huqıqıy qorǵawǵa iye boladı. Bul qaǵıydalar xalıqaralıq jeke huqıqtıń kollizion normaların ámeliyatta durıs qollanıw imkaniyatın beredi.

- Shet el puqaraları Ózbekstanda shańaraqlıq qatnasıqlarda teń huqıqqa iye (Shańaraq kodeksi, 234-statya).
- Sırt elde dúzilgen nekeler 16-statya talaplarına qayshı bolmasa, Ózbekstanda tán alınadı (Shańaraq kodeksi, 235-statya).
- Sırt eldegi puqaralar nekesi konsullıq mákemelerinde dizimge alınıwı múmkin (MK 550-sanlı qararı).

IMTIXAN USHIN

Imtixanda soraladı: Shet elde dúzilgen nekeni Ózbekstanda tán alıwdıń tiykarǵı shárti nime? Juwap: Shańaraq kodeksiniń 16-statyasında kórsetilgen tosqınlıq etiwshi jaǵdaylardıń joqlıǵı.

SALISTIRIŃ

Konsullıq nekesi Ózbekstan nızamshılıǵı tiykarında dúziledi, sırt el mámleket organında dúzilgen neke bolsa sol mámleket nızamshılıǵı tiykarında dúzilip, keyin Ózbekstanda tán alınadı.

2.6 Azatlıqtan ayırıw orınlarındaǵı shaxslar menen nekeni dizimge alıw

Azatlıqtan ayırıw orınlarında saqlanıp atırǵan shaxslardıń shańaraq quriw huqıqı nızam menen kepillengen bolıp, bul process ózine tán qatań tártipke iye. Shańaraq kodeksiniń 217-statyasına muwapıq, jaza ótep atırǵan yamasa tergew izolyatorlarında saqlanıp atırǵan shaxslar menen nekeni dizimge alıw usı mákeme jaylasqan aymaqtaǵı FHDYO organları tárepinen ámelge asırıladı. Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı menen tastıyıqlanǵan qaǵıydalarǵa kóre, sudlanıwshı menen nekege kiriwdi qálewshi shaxs arza toltırıp, óz jasaw jayındaǵı yamasa mákeme aymaǵındaǵı FHDYO organına tapsıradı. FHDYO arzanı tastıyıqlap bergennen soń, ol jaza orınlaw mákemesi hákimshiligine jiberiledi. Mákeme hákimshiligi sudlanıwshınıń arzasın toltırtadı, onıń razılıǵın hám qolın tastıyıqlaydı sonday-aq húJjetlerdi FHDYOǵa qaytaradı. Nekeleniwshilerdi medicinalıq kórikten ótkeriw minnetlemesi mákeme hákimshiligi moynına júkletiledi. Nekeni dizimge alıw processi FHDYO organı xızmetkeri tárepinen tikkeley jaza orınlaw mákemesi hákimshiligi ajıratqan arnawlı bólmede, hár eki táreptiń shaxsan qatnasıwında ótkeriledi. Faraziy mısall: Batır jaza orınlaw koloniyasında jaza ótemekte. Onıń qalıńlıǵı Nodira neke quriw qálewinde FHDYOǵa arza berdi. Koloniya hákimshiligi Batırdıń ıqtıyarlı razılıǵın tastıyıqlap, onı medicinalıq kórikten ótkerdi. Belgilengen kúni FHDYO xızmetkeri koloniyaǵa kelip, olardıń nekesin dizimge aldı hám Nodiraǵa neke gúwalıǵın tapsırdı. Batırdıń jeke jıynmajıldına bolsa tiyisli shtamp basıldı. Bul tártip sudlanıwshınıń jeke huqıqların támiyinlew menen birge, nekeniń ıqtıyarlılıǵı hám nızamlılıǵı ústinen qatań mámleketlik qadaǵalawdı ornatadı. Wákil arqalı neke dúziwge bul jerde de ulıwma jol qoyılmaydı.

- Sudlanıwshılar menen neke mákeme jaylasqan aymaqtaǵı FHDYO tárepinen dizimge alınadı (Shańaraq kodeksi, 217-statya).
- Sudlanıwshınıń arzası hám qolı mákeme hákimshiligi tárepinen tastıyıqlanadı (MK 550-sanlı qararı).
- Medicinalıq kórik mákeme hákimshiligi tárepinen shólkemlestiriledi (MK 550-sanlı qararı).

TIYKARǴI PIKIR

Jaza orınlaw mákemesinde bolıw shaxstı neke dúziw huqıqınan ayırmaydı, biraq process ústinen qatań hákimshilik hám huqıqıy qadaǵalaw ornatıladı.

JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK

Sudlanıwshı menen neke dúziwde FHDYO organı avtomatikalıq túrde 1 aylıq múddetti qısqartpaydı. Múddet ulıwma qaǵıydalar tiykarında esaplanadı.

TIYKARǴI JUWMAQLAR

1. Neke tek ǵana FHDYO organında dizimge alınǵanda ǵana yuridik áhmiyetke iye boladı.
2. Nekeleniwshilerdiń ıqtıyarlı razılıǵı hám 18 jasqa tolǵanlıǵı nekeniń tiykarǵı shártleri bolıp tabıladı.
3. Hákim úzirlı sebepler bolǵanda neke jasın eń kóbi menen bir jılǵa kemeytiwi múmkin.
4. Jaqın tuwısqanlar, balalıqqa alıwshılar hám muamalaǵa uqıpsız shaxslar arasında neke dúziw qatań qadaǵan etiledi.
5. Medicinalıq kórik biypul ámelge asırıladı hám onıń nátiyjeleri shıpakerlik sırı esaplanadı.
6. Sırt elde dúzilgen nekeler Shańaraq kodeksiniń 16-statyasına qayshı bolmasa, Ózbekstanda tán alınadı.
7. Azatlıqtan ayırıw orınlarında neke tek ǵana táreplerdiń shaxsan qatnasıwında, mákeme aymaǵında dizimge alınadı.

Qısqasha juwmaq

Bul sabaqta Ózbekstan Respublikası shańaraq huqıqında neke túsinigi, onı dúziw tártibi hám shártleri tolıq kórip shıǵıldı. Neke tek ǵana FHDYO organlarında mámleketlik dizimnen ótkerilgende ǵana huqıqıy aqıbetlerdi keltirip shıǵaratuǵın yuridik fakt esaplanadı. Diniy yamasa faktikalıq nekeler nızam tárepinen tán alınbaydı. Neke dúziwdiń eń áhmiyetli shártleri bul táreplerdiń ıqtıyarlı ózara razılıǵı hám 18 jasqa tolǵanlıǵı bolıp tabıladı. Úzirlı sebepler bolǵanda, rayon yamasa qala hákimi neke jasın bir jılǵa kemeytiwi múmkin. Shańaraq kodeksiniń 16-statyasında neke dúziwge tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar qatań belgilengen bolıp, bularǵa kóp hayallılıq, jaqın tuwısqanlıq, balalıqqa alıw qatnasıqları hám muamalaǵa uqıpsızlıq kiredi. Keleshek ávlad den sawlıǵın támiyinlew maqsetinde nekeleniwshiler májbúriy hám biypul medicinalıq kórikten ótkeriledi. Sonday-aq, shet el puqaraları hám sırt elde jasawshı puqaralardıń nekesin tán alıw qaǵıydaları, hám de azatlıqtan ayırıw orınlarında saqlanıp atırǵan shaxslar menen nekeni dizimge alıwdıń ózine tán hákimshilik tártipleri úyrenildi. Bul qaǵıydalar shańaraq bekkemligin, bala máplerin hám puqaralardıń jeke múlklik emes huqıqların qorǵawǵa qaratılǵan.

TIYKARǴI PRINCIPLER

1. FHDYO organında mámleketlik dizimnen ótkeriwdiń májbúriyligi
2. Nekege kiriwshilerdiń ıqtıyarlı hám erkin razılıǵı
3. Erkekler hám hayallar ushın teń neke jası (18 jas)
4. Monogamiya (jeke nekelilik) principine qatań ámel etiw
5. Jaqın tuwısqanlar arasında neke dúziwge jol qoymaw
6. Medicinalıq sırlar saqlaw hám den sawlıqtı qorǵaw
7. Sırt el nekelerin milliy nızamshılıqqa qayshı bolmaǵan jaǵdayda ǵana tán alıw

> **TIYKARǴI TERMINLER**
> FHDYO organı · Yuridik fakt · Iqtıyarlı razılıq · Neke jası · Emansipaciya · Monogamiya · Muamalaǵa uqıpsızlıq · Medicinalıq kórik · Konsullıq nekesi · Jalǵan neke

IMTIXANǴA TAYARLIQ

- Nekeniń yuridik fakt retindegi áhmiyetin túsindirip bere alaman ba?
- Diniy neke hám nızamlı nekeniń huqıqıy ayırmashılıqların bilemen be?
- Neke jasın kemeytiw hám 1 aylıq múddetti qısqartıw wákillikleri kimge tiyisli ekenligin parıqlayman ba?
- Shańaraq kodeksiniń 16-statyasındaǵı tosqınlıq etiwshi 4 jaǵdaydı sanap bere alaman ba?
- Medicinalıq kórik nátiyjelerin jasırıwdıń huqıqıy aqıbetlerin bilemen be?
- Shet elde dúzilgen neke Ózbekstanda qaysı shárt tiykarında tán alınıwın túsindire alaman ba?
- Azatlıqtan ayırıw orınlarında nekeni dizimge alıw tártibin bilemen be?

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · Hámiledarlıq hám neke jasın kemeytiw

FAKTLER

On jeti jası hám segiz aylıq Dilnoza hámiledarlıǵı sebepli jigirma jaslı Aziz benen nekesiniń tezlik penen dizimge alınıwın qáledi. Olar FHDYO organına meditsinalıq maǵlıwmatnama hám Dilnozanıń ata-anasınıń razılıǵın usındı. FHDYO xızmetkeri hámiledarlıq neke jasın kemeytiw haqqındaǵı qarardıń ornın basa almaytuǵınlıǵın bildirdi. Aziz bolsa ayrıqsha jaǵdaylarda neke múrájat etilgen kúni dúziliwi múmkinligin wáj etip, biykarlaw juwabınan narazı boldı.

MÁSELE

Neke jasına jetpegen shaxstıń hámiledarlıǵı sebepli nekeni tezlik penen dizimge alıw ushın qanday huqıqıy tártip-qaǵıydalarǵa ámel etiliwi kerek?

NORMA

Ózbekstan Respublikası Shańaraq kodeksiniń 15-statyasına muwapıq, neke jası erkekler hám hayallar ushın on segiz jas etip belgilenedi. Úzúrli sebepler bolǵanında, ayrıqsha jaǵdaylarda (hámiledarlıq, bala tuwılıwı, kámalǵa kelmegen shaxstıń tolıq mámiylege uqıplı dep járiyalanıwı), nekege kiriwdi qálewshilerdiń iltimasına kóre neke mámleketlik dizimnen ótkeriletuǵın orındaǵı rayon, qala hákimi neke jasın eń kóbi menen bir jılǵa kemeytiwi múmkin. Shańaraq kodeksiniń 13-statyasına tiykar, neke dúziw nekeleniwshilerdiń FHDYO organlarına arza bergenlerinen keyin bir ay ótkennen soń ámelge asırıladı. Biraq, ayrıqsha jaǵdaylar (hámiledarlıq, bala tuwılıwı, bir táreptiń keselligi hám basqalar)da neke arza berilgen kúni dúziliwi múmkin. Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararına tiykar, neke jasın kemeytiw hám múddetti qısqartıw ayrıqsha tiykarlarǵa kóre ámelge asırıladı.

ANALIZ

1) Neke jasın kemeytiw menen nekeni dizimge alıw ushın belgilengen kútiw múddetin qısqartıw ortasında saldamlı huqıqıy ayırmashılıq bar. Neke jasın kemeytiw shaxsqa nekege kiriw huqıqın

(uqıplılıǵın) beredi, yaǵnıy nızamlı tosqınlıqtı alıp taslaydı. Kútiw múddetin qısqartıw bolsa, burınnan nekege kiriw huqıqına iye bolǵan shaxslar ushın tek ǵana hákimshilik processti, yaǵnıy dizimge alıw waqtın tezlestiredi (Shańaraq kodeksi, 13 hám 15-statyalar). 2) Neke jasın kemeytiw máselelerin neke mámleketlik dizimnen ótkeriletuǵın orındaǵı rayon yamasa qala hákimi sheshedi. Bunıń ushın nekeleniwshilerdiń iltiması (arzası) hám úzúrli sebepti, máselen hámiledarlıqtı tastıyıqlawshı meditsinalıq mákeme maǵlıwmatnaması talap etiledi. Nızamshılıqta ata-ananıń razılıǵı talap etilmeydi, sebebi neke ıqtıyarlı bolıp, shaxstıń óz qálew-erki ústem bolıp tabıladı. 3) Zárúr ruxsat, yaǵnıy rayon (qala) hákiminiń neke jasın kemeytiw haqqındaǵı qararı alınǵan jaǵdayda, Dilnoza nekege kiriw uqıplılıǵına iye boladı. Sonnan keyin ǵana, hámiledarlıq jaǵdayı Shańaraq kodeksiniń 13-statyasında kórsetilgen ayrıqsha jaǵday retinde bahalanıp, nekeni múrájat etilgen (arza berilgen) kúni tezlik penen dizimge alıwǵa nızamlı tiykar boladı. FHDYO xızmetkeri usı eki processti durıs parıqlaǵan hám nızamlı talap qoyǵan.

JUWMAQ

Juwmaq etip aytqanda, FHDYO xızmetkeriniń háreketi tolıq nızamlı. Dilnoza hám Aziz birinshi náwbette rayon yamasa qala hákimine neke jasın kemeytiwdi sorap múrájat etiwi shárt. Hákim qararı usınılǵannan keyin ǵana, hámiledarlıq tiykarı menen nekeni arza berilgen kúni tezlik penen dizimge alıw múmkinshiligi payda boladı.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Neke jasın kemeytiw menen nekeni dizimge alıw ushın belgilengen kútiw múddetin qısqartıw ortasında qanday ayırmashılıq bar?
2. Neke jasın kemeytiw máselelerin qaysı organ, qanday tiykarlar hám húJjetler boyınsha sheshedi?
3. Zárúr ruxsat alınǵan jaǵdayda hámiledarlıq nekeni múrájat etilgen kúni dizimge alıwǵa qanday tásir kórsetedi?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

2-kazus · Shıpaxanada neke dúziw hám meditsinalıq sır

FAKTLER

Jasur awır jaraqat sebepli shıpaxanada emlenbekte. Ol hám Zilola nekesin shıpaxanada dizimge alıwdı soradı. Jasurdıń aqıl-húsi ornında, biraq ol ǵárezsiz háreketlene almaydı. Zilola meditsinalıq kórikten ótken, Jasurdıń ayırım analizleri bolsa ele tayar emes. FHDYO xızmetkeri neke tek FHDYO bimasında dúziliwin hám meditsinalıq maǵlıwmatlar hár eki táreptiń ata-anasına beriliwi shártligin ayttı. Jasurdıń ákesi ulı ornına nekeni dizimge alıw húJjetlerine qol qoyıwdı usınıs etti.

MÁSELE

Nekeleniwshilerden biri shıpaxanada bolǵanda nekeni dizimge alıw tártibi, sháxsen qatnasıw talabı hám meditsinalıq kórik nátiyjeleriniń qupiyalıǵı qanday támiyinlenedi?

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 13-statyasına muwapıq, neke dúziw nekeleniwshilerdiń sháxsen qatnasıwında ámelge asırıladı. Shańaraq kodeksiniń 212-statyasına tiykar, ayrıqsha jaǵdaylarda nekeni dizimge alıw shıpaxana yamasa úyde ámelge asırıladı. Shańaraq kodeksiniń 17-statyasına tiykar, nekeleniwshi shaxslar mámleketlik den-sawlıqtı saqlaw sisteması mákemelerinde biypul meditsinalıq kórikten ótedi. Biraq, ayrıqsha jaǵdaylar (kesellik, hámiledarlıq) bolǵanda meditsinalıq kórikten óz razılıǵı menen ótkeriledi. Sonday-aq, meditsinalıq kórik nátiyjeleri meditsinalıq sırdı quraydı hám ol turmıs qurmaqshı bolǵan shaxsqa tek kórikten ótken shaxstıń razılıǵı menen ǵana málim etiliwi múmkin. Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararında da isenimxat yamasa wákil arqalı nekeni dizimge alıwǵa jol qoyılmawı qatań belgilengen.

ANALIZ

1) Nekeni shıpaxanada dizimge alıw múmkinshiligi hám sháxsen qatnasıw talabı bir-birin biykarlamaydı, bálki tolıqtırıladı. Nızamshılıqqa kóre, neke tek nekeleniwshilerdiń sháxsen qatnasıwında dizimge alınadı, wákil arqalı (máselen, ákesi arqalı) neke dúziwge qatań jol qoyılmaydı. Biraq, Jasurdıń awır jaraqatı sebepli FHDYO bimasina kele almawı ayrıqsha jaǵday esaplanıp, neke olardıń sháxsen qatnasıwında shıpaxanada dizimge alınıwı múmkin (Shańaraq kodeksi, 212-statya). 2) Ayrıqsha jaǵdaylar, yaǵnıy táreplerden biriniń awır keselligi bolǵanda, meditsinalıq kórikten ótiw tártibi ózgeredi. Shańaraq kodeksiniń 17-statyasına kóre, bunday jaǵdayda nekeleniwshiler meditsinalıq kórikten tek óz razılıǵı menen ótkeriledi. Jasurdıń ayırım analizleri tayar emesligi nekeni tezlik penen dizimge alıwǵa tosqınlıq etpeydi, sebebi bul jaǵdayda meditsinalıq kórik májbúriy emes, ıqtıyarıy qásiyetke iye boladı. 3) Nekeleniwshilerdiń meditsinalıq maǵlıwmatların olardıń ata-anasına razılıǵısız usınıw talabı ulıwma nızamǵa qayshı. Meditsinalıq kórik nátiyjeleri qatań meditsinalıq sır esaplanadı. Ol tek kórikten ótken shaxstıń ıqtıyarıy razılıǵı menen tek ǵana ol turmıs qurmaqshı bolǵan ekinshi shaxsqa (Zilolaǵa) málim etiliwi múmkin. Ata-analar bul maǵlıwmattı talap etiwge huqıqlı emes.

JUWMAQ

FHDYO xızmetkeriniń talapları tiykarsız hám nızamǵa qayshı. Jasurdıń aqıl-húsi ornında bolǵanı ushın óz ıqtıyarın sháxsen bildiriwi múmkin, sonıń ushın neke shıpaxanada dizimge alınıwı kerek. Ákesiniń wákil bolıwına jol qoyılmaydı. Meditsinalıq kórik nátiyjeleri bolsa meditsinalıq sır bolıp, ata-anaǵa beriliwi qatań qadaǵan etiledi.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Nekeni shıpaxanada dizimge alıw múmkinshiligi hám nekeleniwshilerdiń sháxsen qatnasıwı talabı qanday qatnasta qollanıladı?
2. Ayrıqsha jaǵdaylarda meditsinalıq kórikten ótiw hám nekeni dizimge alıw tártibiniń qaysı ózgeshelikleri tekseriliwi tiyis?
3. Nekeleniwshilerdiń meditsinalıq maǵlıwmatların ata-anasına olardıń razılıǵısız usınıw talabı nızamlı ma?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

3-kazus · Shet el puqarası menen neke hám tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar

FAKTLER

Ózbekstan Respublikası puqarası bolǵan 25 jaslı Umida hám shet el puqarası bolǵan 32 jaslı Jon Tashkent qalasında nekeden ótiw maqsetinde FHDYO organına múrájat etti. Jon óz mámleketinde nızamlı nekede turadı, biraq onıń mámleketi nızamshılıǵı erkeklerge kóp hayallı bolıwǵa rásmiy ruxsat beredi. Olar FHDYO organına Jondıń mámleketi nızamlarına kóre jańa neke dúziwge hesh qanday tosqınlıq joq ekenligin, bul onıń milliy huqıqına sáykes keliwin wáj etip kórsetti. Sonday-aq, Umida bul jaǵdaydan xabardar ekenligin hám ıqtıyarıy túrde razı ekenligin bildirdi. Biraq, FHDYO xızmetkeri olardıń arzasın qabıl etiwdi biykarladı hám nekeni dizimge alıw imkansız ekenligin túsindirdi. Jon bul biykarlaw juwabınan narazı boldı.

MÁSELE

Shet el puqarasınıń óz mámleketinde ruxsat etilgen kóp hayallılıq huqıqı Ózbekstan Respublikası aymaǵında neke dúziwde qanday huqıqıy aqıbetler keltirip shıǵaradı?

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 16-statyasına muwapıq, hesh bolmaǵanda birewi dizimge alınǵan basqa nekede turǵan shaxslar ortasında neke dúziwge jol qoyılmaydı. Shańaraq kodeksiniń 235-statyası mazmunına kóre, Ózbekstan aymaǵında neke dúziwde Shańaraq kodeksiniń 16-statyasında názerde tutılǵan neke dúziwge tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar bolmawı qatań talap etiledi. Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararına tiykar, shet el puqarası menen nekeni dizimge alıw ushın onnan belgilengen tártipte legalizaciya etilgen yamasa apostil qoyılǵan nekede turmawı haqqındaǵı húJjet talap etiledi.

ANALIZ

1) Shet el puqarası menen Ózbekstan Respublikası aymaǵında neke dúziwde, táreplerdiń puqaralıǵına qaramastan, nekeni dizimge alıw tártibi hám shártleri Ózbekstan nızamları menen belgilenedi. Shańaraq kodeksiniń 235-statyası mazmunına kóre, Ózbekstan aymaǵında neke dúziwde Shańaraq kodeksiniń 16-statyasında názerde tutılǵan neke dúziwge tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar bolmawı qatań talap etiledi. 2) Jondıń aldıńǵı nekesi Ózbekstanda jańa neke dúziwge tolıq tosqınlıq etedi. Geyde Jondıń óz mámleketi nızamshılıǵı kóp hayallılıqqa (poligamiyaǵa) ruxsat berse de, Ózbekstan Respublikası Shańaraq kodeksiniń 16-statyasına tiykar, hesh bolmaǵanda birewi dizimge alınǵan basqa nekede turǵan shaxslar ortasında neke dúziwge jol qoyılmaydı. Ózbekstan nızamshılıǵı poligamiyanı tán almaydı hám ǵalaba tártip kózqarasınan bunday nekelerge ruxsat bermeydi. Umidanıń razılıǵı bul nızamlı qadaǵalawdı biykar ete almaydı. 3) FHDYO xızmetkeriniń biykarlaw juwabı tolıq nızamlı. Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararına tiykar, shet el puqarası menen nekeni dizimge alıw ushın onnan belgilengen tártipte legalizaciya etilgen yamasa apostil qoyılǵan nekede turmawı haqqındaǵı húJjet talap etiledi. Jon ámeldegi nekesi sebepli bunday húJjetti usına almaydı, sonıń ushın arza qabıl etiliwi múmkin emes.

JUWMAQ

> FHDYO xızmetkeriniń biykarlaw juwabı tolıq nızamlı. Jon ámeldegi nekesin biykar etpegenge shekem, Ózbekstan Respublikası aymaǵında Umida menen nızamlı neke dúze almaydı. Shet el nızamshılıǵınıń poligamiyaǵa ruxsat beriwi Ózbekstan aymaǵında yuridikalıq kúshke iye emes.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Shet el puqarası menen Ózbekstanda neke dúziwde qaysı mámleket nızamshılıǵı qollanıladı?
2. Jondıń aldıńǵı nekesi Ózbekstanda jańa neke dúziwge qanday tásir etedi?
3. FHDYO xızmetkeriniń biykarlaw juwabı nızamlı ma?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720
Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

Test

JUWAP TAŃLANATUǴIN SORAWLAR

1. Er-hayallıq huqıq hám minnetlemelerin payda etetuǵın yuridikalıq fakt qaysı?

- A. Toy máresiminiń ótkeriliwi
- B. Diniy neke oqılıwı
- C. Nekeniń FHDYO organında mámleketlik dizimnen ótkeriliwi
- D. Birgelikte jasawdıń baslanıwı

> **DURIS: C**
> Shańaraq kodeksiniń 13-statyasına kóre, neke tek FHDYO organlarında dúziledi hám dál usı waqıttan baslap er-hayallıq huqıq hám minnetlemeleri payda boladı. Diniy dástúrler yamasa toy máresimleri yuridikalıq áhmiyetke iye emes. Birgelikte jasaw da faktikalıq neke esaplanıp, nızamlı aqıbetler keltirip shıǵarmaydı.

2. Neke dúziwdiń tiykarǵı shártlerinen biri qaysı?

- A. Nekeleniwshilerdiń ózara ıqtıyarıy razılıǵı
- B. Eki táreptiń de joqarı maǵlıwmatlı bolıwı
- C. Ata-analardıń notarial razılıǵı
- D. Nekeleniwshilerdiń bir milletke tiyisli bolıwı

> **DURIS: A**
> Shańaraq kodeksiniń 14-statyasına tiykar, neke dúziw ıqtıyarıy bolıp tabıladı. Bolajaq er-hayal óz razılıǵın erkin ańlatıw uqıplılıǵına iye bolıwı shárt. Májbúrlew qatań qadaǵan etiledi. Ata-ana razılıǵı, maǵlıwmat dárejesi yamasa millet sıyaqlı jaǵdaylar nızamda neke shárti retinde belgilengen emes. Iqtıyarıy razılıq eń tiykarǵı shárt bolıp tabıladı.

3. Ózbekstanda erkekler hám hayallar ushın ulıwma neke jası qansha?

- A. Erkekler ushın 18, hayallar ushın 17 jas
- B. Hár ekewi ushın 17 jas
- C. Erkekler ushın 21, hayallar ushın 18 jas
- D. Hár ekewi ushın 18 jas

DURIS: D
Shańaraq kodeksiniń 15-statyasına muwapıq, neke jası erkekler hám hayallar ushın birdey — on segiz jas etip belgilengen. Basqa variantlardağı 17 yamasa 21 jas sıyaqlı kórsetkishler ámeldegi nızamshılıqqa qayshı. Bul qağıyda jaslardıń fizikalıq hám ruwxıy jaqtan shańaraq quriwǵa tayarlığın támiyinlewge xızmet etedi.

4. Ayrıqsha jağdaylarda neke jasın eń kóbi menen qanshaǵa kemeytiw múmkin?

- A. Úsh jılǵa
- B. Bir jılǵa
- C. Eki jılǵa
- D. Sheklewsiz

DURIS: B
Shańaraq kodeksiniń 15-statyasına tiykar, úzúrli sebepler (hámiledarlıq, bala tuwılıwı, kámalǵa kelmegen shaxstıń tolıq mámiylege uqıplı dep járiyalanıwı) bolǵanında, neke jasın eń kóbi menen bir jılǵa kemeytiwge ruxsat etiledi. Úsh jıl yamasa sheklewsiz kemeytiw nızamǵa qayshı bolıp tabıladı. Bul bala máplerin qorǵaw maqsetinde qollanıladı.

5. Neke jasın kemeytiw wákilligi kimge tiyisli?

- A. Neke mámleketlik dizimnen ótkeriletuǵın orındağı rayon yamasa qala hákimine
- B. FHDYO organı inspektorına
- C. Máhálle baslığına
- D. Notariusqa

DURIS: A
Shańaraq kodeksiniń 15-statyasında belgilengenindey, neke jasın kemeytiw wákilligi tek neke mámleketlik dizimnen ótkeriletuǵın orındağı rayon yamasa qala hákimine berilgen. FHDYO inspektorı, máhálle baslığı yamasa notarius bunday qarar qabıl etiwge huqıqlı emes. Hákim úzúrli sebeplerdi tastıyıqlawshı húJjetlerdi úyrenip shığıp, tiyisli qarar qabıl etedi.

6. Tómendegi jağdaylardan qaysı biri neke dúziwge tosqınlıq etedi?

- A. Táreplerden biriniń jumıssızlığı
- B. Táreplerdiń túrli aymraqlarda jasawı
- C. Táreplerden biriniń basqa dizimge alınǵan nekede turıwı
- D. Tárepler ortasında jas ayırmashılığınıń úlkenligi

DURIS: C
Shańaraq kodeksiniń 16-statyasına kóre, hesh bolmaǵanda birewi dizimge alınǵan basqa nekede turǵan shaxslar ortasında neke dúziwge jol qoyılmaydı. Jumıssızlıq, túrli aymraqlarda jasaw yamasa jastaǵı úlken ayırmashılıq nızamshılıqta tosqınlıq etiwshi jaǵday retinde kórsetilmegen. Kóp hayallı yamasa kóp erli nekelerge qatań qadaǵalaw qoyılǵan.

7. Ulıwma qaǵıyda boyınsha neke arza berilgennen keyin qansha múddet ótkennen soń dizimge alınadı?

- A. Úsh aydan keyin
- B. Bir aydan keyin
- C. Altı aydan keyin
- D. Bir jıldan keyin

DURIS: B
Shańaraq kodeksiniń 13-statyasına kóre, neke dúziw FHDYO organına arza berilgennen keyin bir ay ótkennen soń ámelge asırıladı. Bul múddet bolajaq er-hayalǵa óz qararların oylap kóriw, niyetleriniń saldamlılıǵın sınaw imkaniyatın beredi. Basqa múddetler tek úzúrli sebepler bolǵanda ǵana ayrıqsha túrde qollanılıwı múmkin.

8. Hámiledarlıq, bala tuwılıwı yamasa táreplerden biriniń keselligi sıyaqlı ayrıqsha jaǵdaylarda neke qashan dúziliwi múmkin?

- A. Tek úsh ay ótkennen soń
- B. Tek sud qararı shıqqanınan keyin
- C. Tek ata-ana qatnasıwında
- D. Arza berilgen kúni

DURIS: D
Shańaraq kodeksiniń 13-statyasına tiykar, hámiledarlıq, bala tuwılıwı, bir táreptiń keselligi sıyaqlı ayrıqsha jaǵdaylarda neke arza berilgen kúni dúziliwi múmkin. Bunday jaǵdaylarda bir aylıq múddetti kútiw talap etilmeydi, sebebi tezlik penen nekeni dizimge alıw tárepler hám tuwılajaq bala máplerine tolıq sáykes keledi.

9. Nekeni isenimxat tiykarında wákil arqalı dúziw múmkin be?

- A. Awa, notarial isenimxat bolsa
- B. Awa, nekeleniwshi shet elde bolsa
- C. Yaq, neke nekeleniwshilerdiń sháxsen qatnasıwında dúziledi
- D. Awa, ata-ana wákil bolsa

DURIS: C
Shańaraq kodeksiniń 13-statyasında neke dúziw sháxsen nekeleniwshilerdiń qatnasıwında ámelge asırılıwı qatań belgilengen. Iqtıyarıy razılıqtı erkin ańlatıw talabı sebepli, isenimxat yamasa wákil arqalı

neke dúziwge ulıwma jol qoyılmaydı. Hár bir shaxs óz qálew-erkin tikkeley FHDYO organında tastıyıqlawı shárt.

10. Nekeleniwshilerdi meditsinalıq kórikten ótkeriw nátiyjeleri qanday qásiyetke iye?

- A. Meditsinalıq sır bolıp, olardı járiyalaw nızamshılıq talaplarına boysınadı
- B. Máhállede ashiq dodalanıwı shárt bolǵan maǵlıwmat bolıp tabıladı
- C. Hár qanday tuwısqanǵa beriliwi múmkin bolǵan maǵlıwmat bolıp tabıladı
- D. Neke gúwalıǵına tolıq kiritiletuǵın maǵlıwmat bolıp tabıladı

DURIS: A

Sabaqlıq materialları hám Shańaraq kodeksiniń 17-statyasına kóre, meditsinalıq kórik nátiyjeleri meditsinalıq sır esaplanadı. Olar tek kórikten ótken shaxstıń razılıǵı menen bolajaq turmıs joldasına málim etiliwi múmkin. Onı ashiq dodalaw yamasa barlıqqa járiyalaw qadaǵan etiledi. Bul insannıń jeke turmısı qol qatılmaslıǵın támiyinleydi.

11. 17 jaslı qız hám 20 jaslı jigit FHDYO organına kelip, qızdıń hámiledarlıǵı sebepli sol kúnniń ózinde nekeni dizimge alıwdı soradı. Nızamshılıqqa muwapıq qanday jol tutıladı?

- A. FHDYO organı baslıǵı jastı ózi kemeytip, nekeni dárhal dizimge aladı
- B. Rayon (qala) hákimi neke jasın kemeytkeninen soń, FHDYO hámiledarlıq sebepli nekeni arza berilgen kúni dizimge alıwı múmkin
- C. Qız 18 jasqa tolmaǵanǵa shekem neke dizimge alınbaydı, hámiledarlıq jas qaǵıydasın ózgertpeydi
- D. Ata-analardıń notarial tastıyıqlanǵan razılıǵı alınıp, neke dárhal dizimge alınadı

DURIS: B

Shańaraq kodeksiniń 15-statyasına kóre, neke jasın tek rayon (qala) hákimi kemeytiwi múmkin. Hákim qararı shıqqanınan soń, hámiledarlıq sıyaqlı ayrıqsha jaǵday bar ekenligi sebepli, 13-statyaǵa tiykar FHDYO organı nekeni arza berilgen kúni dizimge alıwǵa huqıqlı. Eki process bólek ámelge asırılıwı shárt.

12. Rustam hám Malika 4 jıldan beri bólek jasaydı, biraq rásmiy ajıraspaǵan. Rustam Nilufar menen nızamlı nekeden ótpekshi. Onıń bul háreketi nızamlı ma?

- A. Awa, 3 jıldan artıq bólek jasaw aldıńǵı nekeni avtomat túrde biykar etedi
- B. Awa, eger Malika jazbasha túrde qarsılıǵı joq ekenligin bildirse
- C. Yaq, sebebi onıń ámeldegi dizimge alınǵan nekesi jańa nekege tosqınlıq etedi
- D. Yaq, ol aldın Malikaǵa aliment tólep beriwi shárt

DURIS: C

Shańaraq kodeksiniń 16-statyasına tiykar, hesh bolmaǵanda birewi dizimge alınǵan basqa nekede turǵan shaxslar ortasında neke dúziwge jol qoyılmaydı. Usı waqıtta bólek jasaw aldıńǵı nekeni óz-ózinen biykar etpeydi. Jańa neke dúziw ushın aldıńǵı neke nızamlı tártipte biykar etilgenligi húJjeti menen tastıyıqlanıwı shárt.

13. Sanjar azatlıqtan ayırıw mákemesinde jaza múddetin ótemekte. Ol Aziza menen neke qurmaqshı. Usı neke qayerde hám qanday dizimge alınadı?

• A. Aziza Sanjardı qaraqshılar gúzetiwinde FHDYO organına alıp barıwı kerek

• B. Neke mákeme jaylasqan jerdegi FHDYO organı tárepinen, mákeme basqarması ajıratqan bimada dizimge alınadı

• C. Azatlıqtan ayırılǵan shaxslardıń neke quriwı nızam menen qatań qadaǵan etiledi

• D. Mákeme baslıǵı FHDYO inspektorı wazıypasın atqarıp, neke gúwalıǵın beredi

DURIS: B

Shańaraq kodeksiniń 217-statyası hám 550-sanlı qarar qaǵıydalarına kóre, azatlıqtan ayırıw orınlarındaǵı shaxslar menen neke usı mákeme jaylasqan jerdegi FHDYO organları tárepinen dizimge alınadı. Process mákeme basqarması ajıratqan arnawlı bimada, nekeleniwshilerdiń sháxsen qatnasıwında ámelge asırıladı. Bul sudlanıwshılardıń shańaraq quriw huqıqın támiyinlewge xızmet etedi.

14. Ózbekstan puqarası Anvar hám shet el puqarası Yelena Tashkentte neke qurmaqshı. Yelena FHDYO organına qanday arnawlı húJjet usınıwı shárt?

• A. Ózbekstan puqaralıǵın qabıl etiw niyeti haqqında arza

• B. Óz mámleketi elshixanasınan Ózbekstanda turaqlı jasaw ruxsatnaması

• C. Óz mámleketinde nekede turmawı haqqında belgilengen tártipte tastıyıqlanǵan (legalizaciya yamasa apostil) húJjet

• D. Tashkent qala hákiminiń shet el puqarası menen neke dúziwge arnawlı ruxsatnaması

DURIS: C

550-sanlı qarar menen tastıyıqlanǵan qaǵıydalarǵa kóre, shet el puqarası nekege kiriw haqqındaǵı arzasına óziniń nekede turmawı haqqındaǵı belgilengen tártipte legalizaciya etilgen yamasa apostil qoyılǵan húJjetti qosımsha etiwi tiyis. HújJet mámleketlik tilge awdarmalanǵan bolıwı shárt. Bul kóp hayallılıqtıń aldın alıwǵa qaratılǵan.

ASHIQ SORAWLAR

15. Nekeleniwshi shaxs FHDYO xızmetkeri aldında razılıǵın bildirgen, biraq keyinirek shańaraǵınıń qorqıtıwı tásirinde nekelengenligin aytqan bolsa, nekeniń ıqtıyarıylıǵı qanday dáliller tiykarında anıqlanıwı kerek?

ÚLGI JUWAP

Shańaraq kodeksiniń 14-statyasına kóre, neke dúziw tolıq ıqtıyarıy bolıp tabıladı hám neke dúziwge májbúrlew qatań qadaǵan etiledi. Eger shaxs FHDYO xızmetkeri aldında rásmiy razılıǵın bildirgen bolsa da, keyinirek bul razılıq shańaraǵınıń qorqıtıwı (fizikalıq yamasa ruwxıy zorlıq, qorqıtıw) tásirinde berilgenligin dawa etse, nekeniń ıqtıyarıylıǵı buzılǵan esaplanadı. Bunday jaǵdayda, Shańaraq kodeksiniń 49-statyasına tiykar, neke tap aldaw, qorqıtıw yamasa zorlıq tásirinde dúzilgen pitim sıyaqlı sud tártibinde haqıyqıy emes dep tabılıwı múmkin. Iqtıyarıylıq joq ekenligin dálillew ushın sudta túrli dáliller usınılıwı kerek: jábirleniwshiniń tolıq kórsetpeleri, gúwalardıń (doslar, tuwısqanlar, qońsılaslar) gúwalıqları, jazıspalar (SMS, sociallıq tarmaqlardaǵı xabarlar), audio yamasa video jazıwlar. Eger fizikalıq qorqıtıw

yamasa zorlıq bolǵan bolsa, meditsinalıq ekspertiza juwmaqları da áhmiyetli dálil boladı. Alternativ jantasıw retinde, ayırımlar FHDYO xızmetkeri aldında berilgen rásmiy hám ashiq razılıqtı qatań yuridikalıq fakt dep esaplawları hám onı biykar etiw turaqlılıqqa unamsız tásir etedi dep oylawları múmkin. Sebebi FHDYO xızmetkeri nekeleniwshilerdiń qálew-erkin anıqlawı shárt. Biraq, shańaraqlıq zorlıq hám jasırın qorqıtıwlar kóbinese rásmiy idaralarda járiyalanbaydı. Insan huqıqları hám shaxs qol qatılmaslıǵıústemligi kózqarasınan, sud hár qanday májbúrlew jaǵdayların shuqır úyreniwi shárt. Iqtıyarıy razılıq bolmaǵan jaǵdayda nekeni haqıyqıy emes dep tabıw nızam ruwxına hám ádalat principlerine tolıq sáykes keledi.

16. Kámalǵa kelmegen shaxstıń hámiledarlıǵı nekeni tezlik penen dizimge alıw ushın tiykar retinde kórsetilgende, neke jasın kemeytiw hám dizimge alıw múddetin qısqartıw tártiplerin aralastırıp qollanıw qanday huqıqıy mashqalalardı keltirip shıǵaradı?

ÚLGI JUWAP

Neke jasın kemeytiw hám nekeni dizimge alıw múddetin qısqartıw pútinley eki túrli huqıqıy institut bolıp, olardı aralastırıp qollanıw saldamlı huqıqıy mashqalalardı keltirip shıǵaradı. Shańaraq kodeksiniń 15-statyasına tiykar, neke jasın kemeytiw (eń kóbi menen bir jılǵa) tek rayon yamasa qala hákiminiń qararı menen ámelge asırıladı. Shańaraq kodeksiniń 13-statyasına kóre bolsa, bir aylıq kútiw múddetin qısqartıw (yamasa arza berilgen kúni dizimge alıw) FHDYO organı baslıǵı tárepinen sheshiledi. Eger FHDYO organı hákim qararısız, tek hámiledarlıq tiykarında kámalǵa kelmegen shaxstıń nekesin tezlik penen dizimge alsa, bul nızamǵa qayshı túrde dúzilgen neke esaplanadı. Sebebi shaxs ele nekege kiriw huqıqına (uqıplılıǵına) iye emes. Bul jaǵday keleshekte nekeni haqıyqıy emes dep tabıwǵa tiykar boladı hám tuwılajaq balanıń huqıqıy statusına da unamsız tásir kórsetiwi múmkin. Alternativ jantasıwda, geybirewler hámiledarlıq sıyaqlı ayrıqsha jaǵdaylarda byurokratikalıq tosqınlıqlardı kemeytiw maqsetinde FHDYO organına tuwrıdan-tuwrı jastı kemeytiw wákilligin beriw kerek ekenligin atap ótiwi múmkin. Biraq, ámeldegi nızamshılıq kámalǵa kelmegen shaxstıń máplerin qorǵaw, onıń ıqtıyarıy razılıǵın hám jaǵdaydıń úzúrliligin jergilikli atqarıwshı hákimiyat dárejesinde ǵárezsiz úyreniwdi talap etedi. Hákim qararı shaxsqa huqıq beredi, FHDYO bolsa usı huqıqtı ámelge asırıw múddetin tezlestiredi. Bul izbe-izlikti buzıw nızamlılıq principine qayshı.

17. Azatlıqtan ayırıw orınlarında saqlanıp atırǵan shaxslar menen nekeni dizimge alıwda erkin razılıq hám meditsinalıq kórik qaǵıydaları qanday támiyinlenedi hám bul processte qanday huqıqıy sheklewler bar?

ÚLGI JUWAP

Azatlıqtan ayırıw orınlarında saqlanıp atırǵan shaxslar menen neke dúziw Shańaraq kodeksiniń 217-statyası hám Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı tiykarında ámelge asırıladı. Sudlanıwshı menen neke dúziwde erkin razılıq arnawlı tártipte támiyinlenedi: azatlıqtaǵı shaxs FHDYOǵa arza berip, qolın tastıyıqlatadı, sonnan keyin bul arza mákeme basqarması arqalı sudlanıwshıǵa jetkeriledi. Sudlanıwshınıń arzadaǵı qolı hám razılıǵı mákeme basqarması tárepinen tastıyıqlanadı. Bul process hár eki táreptiń ıqtıyarıy razılıǵın húJjetlestiredi. Meditsinalıq kórik máselesine kelsek, sudlanıwshı mákeme basqarması tárepinen belgilengen tártipte meditsinalıq kórikten ótkeriledi. Azatlıqtaǵı shaxs bolsa ulıwma tártipte jollanba aladı. Huqıqıy sheklewler sonnan ibarat, nekeni dizimge alıw tek mákeme basqarması ajıratqan arnawlı bimada, FHDYO xızmetkeri hám nekeleniwshiler qatnasıwında ótkeriledi. Alternativ jantasıw

retinde, ayırım huqıqtanıwshılar jabıq mákemelerde basqarma basımı astında erkin razılıq buzılıwı qáwpi bar ekenligin, usı sebepli FHDYO xızmetkeri sudlanıwshı menen jeke sáwbetlesiwi kerek ekenligin atap ótedi. Biraq ámeldegi tártip basqarmanıń tastıyıqlaw wákilligin jetkilikli dep esaplaydı. Tiykarǵı maqset – shaxstıń jaza ótep atırǵanına qaramastan, onıń shańaraq quriw huqıqın (Konstituciyalıq huqıqın) sheklemegen halda, nızamlı shártlerge ámel etiw bolıp tabıladı. Bul tártip sudlanıwshınıń sociallıq maslasıwına da unamlı tásir kórsetedi.

Glossariy

NEKE
Neke jasına jetken, nızamǵa muwapıq shańaraq quriwdı qálegen erkek penen hayaldıń ıqtıyarıy razılıǵı hám teń huqıqlılıǵına tiykarlanǵan, rásmiylestirilgen, ózara sháxsey hám múlklik huqıq hám minnetlemelerdi payda etetuǵın awqam esaplanadı.

Mısal: Jasur hám Malika shańaraq quriw maqsetinde óz qálewleri menen nızamlı nekeden ótti.

Baylanıslı terminler: Yuridikalıq fakt retinde neke, Shańaraq

NEKE DÚZIWDIŃ IQTIYARIYLIǴI
Nekeleniwshi shaxslardıń basqa shaxslar tárepinen májbúr etilmesten shańaraq quriw ushın erkin, teńlik hám ózara ıqtıyarıylıq tiykarında nekeni rásmiylestiriwi túsiniledi. Májbúrlew arqalı dúzilgen neke haqıyqıy emes dep tabılıwı múmkin.

Mısal: Ata-anası qıstawına qaramastan, qız óz qálewi bolmaǵanı ushın neke dúziwge ıqtıyarıy razılıq bermedi.

Baylanıslı terminler: Neke, Jasalma neke

NEKE JASI
Bul nekeleniwshi shaxslardıń nızam sheńberinde belgilengen jasqa jetiwi esaplanadı. Ózbekstan Respublikasında erkekler hám hayallar ushın neke jası on segiz jas etip belgilengen.

Mısal: On segiz jasqa tolǵan Anvar nızamlı túrde neke dúziw huqıqına iye boldı.

Baylanıslı terminler: Emancipaciya, Neke

JASALMA NEKE
Shańaraqlıq turmısta jasawdı maqset etpey, qanday da bir mal-múlkke, baylıqqa, úy-jayǵa hám úy-jayǵa turaqlı dizimnen ótiwdi maqset etip dúzilgen neke túsiniledi. Bunday neke sud tárepinen haqıyqıy emes dep tabıladı.

Mısal: Tek ǵana paytaxtta turaqlı dizimnen ótiw maqsetinde dúzilgen jasalma neke sud arqalı biykar etildi.

Baylanıslı terminler: Neke dúziwdiń ıqtıyarıylıǵı

YURIDIKALIQ FAKT RETINDE NEKE
Nızamda belgilengen tártipte dizimge alınǵan puqaralıq hal-aktiniń bir túri bolıp, erkek hám hayal ortasında sháxsey hám múlklik huqıqıy qatnasıqlardı payda etiwshi iroda ańlatpası esaplanadı.

Mısal: Puqaralıq hal-aktlerin jazıw organında dizimge alınǵan yuridikalıq fakt retinde neke er-hayalǵa nızamlı huqıqlar berdi.

Baylanıslı terminler: Neke

NEKEGE TOSQINLIQ ETIWSHI JAǴDAYLAR
Nızamshılıqta belgilengen hám neke dúziwge tosqınlıq etetuǵın qatań jaǵdaylar bolıp, olarǵa basqa nekede turıw, jaqın tuwısqanlıq hám sud tárepinen mámiylege uqıpsız dep tabılıw kiredi.

Mısal: Jigittiń ámeldegi nızamlı nekesi biykar etilmegenligi sebepli, onıń jańa neke dúziwine tosqınlıq etiwshi jaǵday anıqlandı.

Baylanıslı terminler: Neke, Mámiylege uqıpsızlıq

MEDITSINALIQ KÓRIK
Nekeleniwshi shaxslardıń den-sawlıǵın qorǵaw, shańaraqta saw perzentler tuwılıwın támiyinlew maqsetinde mámleketlik den-sawlıqtı saqlaw mákemelerinde biypul ámelge asırılatuǵın májbúriy tekseriw procesi.

Mısal: Bolajaq kelin-kúyew arza tapsırǵannan soń, belgilengen tártipte biypul meditsinalıq kórikten ótti.

Baylanıslı terminler: Neke shártleri

EMANCIPACIYA
Kámalǵa kelmegen shaxstıń nızamda belgilengen tártipte tolıq mámiylege uqıplı dep járiyalanıwı bolıp, bul jaǵday neke jasın kemeytiw ushın úzúrli sebeplerden biri esaplanadı.

Mısal: On jeti jaslı isbilermen jigit emancipaciya etilgeni sebepli onıń neke jasın kemeytiwge ruxsat berildi.

Baylanıslı terminler: Neke jası

KONSULLIQ NEKESI
Ózbekstan Respublikasınıń shet elde turaqlı yamasa waqıtsha jasawshı puqaralarınıń nekesi Ózbekstan Respublikası nızam hújjetlerine muwapıq konsul tárepinen dizimge alınıwı nátiyjesinde payda bolatuǵın neke.

Mısal: Shet elde oqıp atırǵan eki Ózbekstan puqarası óz nekelerin mámleketimizdiń elshixanasında konsullıq nekesi tárizinde dizimge aldı.

Baylanıslı terminler: Neke

RETORSIYA

> Xalıqaralıq jeke huqıqta ózaralıq mánisinde qollanılıp, eger shet mámlekette Ózbekstan puqaralarınıń huqıqları sheklense yamasa tán alınbasa, Ózbekstanda da usı mámleket puqaralarına salıstırǵanda sonday sheklewler qollanılıwın ańlatadı.

Mısal: Shet el mámleketi ózbek puqaralarınıń nekesin tán almaǵanı ushın retorsiya qaǵıydası tiykarında olardıń puqaraları nekesi de tán alınbadı.

Baylanıslı terminler: Konsullıq nekesi

Xronologiya

Neke dúziw tártibi hám shártleriniń huqıqıy rawajlanıwı

> **1998 · SHAŃARAQ KODEKSINIŃ QABIL ETILIWI**
> Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi qabıl etilip, neke dúziwdiń tiykarǵı shártleri, tártibi hám tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar nızam dárejesinde bekkemlendi.

Áhmiyeti: Shańaraqlıq qatnasıqlardı tártipke salıwshı birden-bir hám tiykarǵı nızam húJjeti jaratıldı.

> **2003 · MEDICINALIQ KÓRIK TÁRTIBINIŃ BELGILENIWI**
> Ministrler Kabinetiniń qararı menen nekeleniwshi shaxslardı medicinalıq kórikten ótkeriw haqqındaǵı rejimi tastıyıqlandı. Bul arqalı salamat áwladı qáliplestiriw maqseti gózlandi.

Áhmiyeti: Nekeden aldın biypul medicinalıq kórikten ótiw májbúriy shárt retinde ámeliyatqa engizildi.

> **2013 · NEKE JASIN KEMEYTIW TIYKARLARI**
> Shańaraq kodeksiniń 15-statyasına ózgeris kirgizilip, neke jasın kemeytiw ushın úzirli sebepler qatarına erjetpegen shaxstıń tolıq muamalaǵa uqıplı dep járiyalanıwı qosıldı.

Áhmiyeti: Emansipaciya etilgen shaxslardıń shańaraq quriw huqıqları nızamlı túrde kepillendi.

> **2019 · NEKE JASINIŃ TEŃLESTIRILIWI**
> Nızamshılıqqa kirgizilgen ózgeriske tiykar, neke jası erkekler hám hayallar ushın birdey on segiz jas etip belgilendi.

Áhmiyeti: Erkekler hám hayallardıń shańaraq quriwdaǵı huqıq hám imkaniyatları tolıq teńlestirildi.

> **2021 · SIRT ELDE DÚZILGEN NEKELERDI TÁN ALIW**
> Shańaraq kodeksiniń 235-statyası jańa redakciyada bayan etilip, Ózbekstan aymaǵınan tısqarıda dúzilgen nekelerdi haqıyqıy dep tán alıwdıń anıq mexanizmleri belgilendi.

Áhmiyeti: Shet el elementi qatnasıwındaǵı shańaraqlıq qatnasıqlardıń huqıqıy kepillikleri kúsheytirildi.

> **2023 · JAŃA DIZIMGE ALIW QAǴIYDALARI**

> Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı menen Puqaralıq hal-aktlerin jazıw qağıydaları tastıyıqlandı. Elektron arza beriw hám málimleme sistemaları arqalı tekseriw engizildi.

Áhmiyeti: Nekeni dizimge alıw processi sanlılastırıldı hám byurokratikalıq tosqınlıqlar qısqartırıldı.

Mind-map

Neke dúziw tártibi hám shártleri

- Neke túsinigi: Nekeniń huqıqıy tábiyatı hám áhmiyeti.
- — Yuridikalıq fakt: Mámleket tárepinen dizimge alınatuǵın jaǵday.
- — Huqıqıy qatnasıq: Er-hayal ortasındağı sháxsey hám múlklik huqıqlar.
- — Shańaraq huqıqı institutı: Shańaraq nızamshılığı normaları jıynağı.
- Neke shártleri: Neke nızamlı bolıwı ushın zárúr bolǵan tiykarǵı talaplar (Shańaraq kodeksi, 14-15-statyalar).
- — Iqtıyarıy razılıq: Májbúrlewsiz, erkin iroda ańlatpası.
- — — Sháxsen ańlatıw: Wákil arqalı razılıq beriw múmkin emes.
- — — Májbúrlew qadaǵan etiledi: Zorlıq yamasa qorqıtıw astındağı neke haqıyqıy emes.
- — Neke jası: Erkekler hám hayallar ushın 18 jas.
- — — Jastı kemeytiw: Hákim qararı menen eń kóbi menen 1 jılǵa.
- — — Úzúrli sebepler: Hámiledarlıq, bala tuwılıwı, emancipaciya.
- — Shańaraq quriw maqseti: Jasalma neke dúziwge jol qoyılmaydı.
- Tosqınlıq etiwshi jaǵdaylar: Neke dúziwdi qadaǵan etiwshi qatań jaǵdaylar (Shańaraq kodeksi, 16-statya).
- — Basqa neke: Hesh bolmaǵanda birewi basqa dizimge alınǵan nekede bolsa.
- — — Kóp hayallılıq qadaǵalawı: Ámeldegi nızamshılıq poligamiyaǵa jol qoymaydı.
- — Jaqın tuwısqanlıq: Tuwrı tutasqan tuwısqanlar ortasında.
- — — Aǵa-ini hám apa-sińli: Tuwısqan hám ógey tuwısqanlar.
- — — Perzentlikke alıw: Perzentlikke alıwshı hám alınǵanlar ortasında.
- — Mámiylege uqıpsızlıq: Ruwxıyat buzılıwı sebepli sud qararı menen.
- — — Sud qararı: Tek sud tárepinen belgilengen jaǵdayda.
- Meditsinalıq kórik: Nekeleniwshilerdi meditsinalıq tekseriwden ótkeriw (Shańaraq kodeksi, 17-statya).
- — Biypul tiykarda: Mámleketlik den-sawlıqtı saqlaw mákemelerinde ámelge asırıladı.
- — Meditsinalıq sır: Nátiyjeler tek shaxstıń razılığı menen málim etiledi.
- — Iqtıyarıy kórik: 50 jastan asqanlar hám ayrıqsha jaǵdaylarda.
- — — 50 jastan asqanlar: Óz qálewine kóre ótkeriledi.
- — — Ayrıqsha jaǵdaylar: Hámiledarlıq sıyaqlı tezkor dizimge alıw jaǵdaylarında.
- Dizimge alıw tártibi: Arza beriw hám nekeni rásmiylestiriw procesi (Shańaraq kodeksi, 13-statya).

- — Birgelikte arza: Jazbasha yamasa elektron túrde beriledi.
- — Bir aylıq múddet: Arza berilgennen keyin bir ay ótkennen soń dizimge alınadı.
- — — Múddetti qısqartıw: Úzúrli sebepler bolǵanda múddet qısqartırılıwı múmkin.
- — — Arza kúni dizimge alıw: Ayrıqsha jaǵdaylarda (máselen, hámiledarlıq) usı kúni dúziledi.
- — Sháxsen qatnasıw: Neke tek shaxslardıń ózi qatnasıwında dúziledi.
- Arnawlı jaǵdaylar: Shet ellikler hám sudlanıwshılar menen neke.
- — Shet el puqaraları: Ózbekstan aymaǵında ulıwma tiykarlarda dizimge alınadı.
- — Konsullıq nekesi: Shet eldegi puqaralar nekesi elshixanada dizimge alınadı.
- — Jazanı orınlaw ornı: Sudlanıwshılar menen neke mákeme bimasında dizimge alınadı.

Túsindiriw hám sxema

Nekeni dizimge alıw procesi hám shártleri

DIAGRAMMADAǴI BAYLANISLAR

- Birgelikte arza beriw ’Arza tapsırıladı ’Puqaralıq hal-aktlerin jazıw organı
- Puqaralıq hal-aktlerin jazıw organı ’Jollanba beriledi ’Meditsinalıq kórikten ótiw
- Meditsinalıq kórikten ótiw ’Nátiyje alınǵannan soń kútiw ’Bir aylıq múddet
- Bir aylıq múddet ’Múddet ótkennen soń ’Nekeni dizimge alıw
- Puqaralıq hal-aktlerin jazıw organı ’Sebepler bolsa ’Úzúrli sebepler hám ayrıqsha jaǵdaylar
- Úzúrli sebepler hám ayrıqsha jaǵdaylar ’Múddet qısqaradı ’Nekeni dizimge alıw
- Puqaralıq hal-aktlerin jazıw organı ’Tosqınlıq anıqlansa ’Dizimge alıwdı biykarlaw
- Dizimge alıwdı biykarlaw ’Huqıqtı qorǵaw ’Sudqa shaǵım etiw

Derekler

USI TEMANIŃ DEREKLERI

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

Ózbekstan Respublikasınıń Konstituciyası (30.04.2023) — https://lex.uz/docs/6445145

USINILATUǴIN ÁDEBIYATLAR (BAǴDARLAMADAN)

- Oila huquqi. Darslik. Mualliflar jamoasi. – Toshkent: TDYU, 2021. (Asosiy)
- Topildiyev B.R., Imomniyozov D., Musaev Q. Oila huquqi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TDYU, 2025. – 126 b. (Asosiy)
- Babajanova D. Oila huquqi. O‘quv qo‘llanma. – 2024. (Asosiy)
- Yuldashev J.I. Vorislik va oila huquqi. Darslik / yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yurist O. Okyulovning umumiy tahriri ostida. – T.: TDYUU nashriyoti, 2024. – 295 b. (Asosiy)

- Practising Family Law, 5th edition by Ian Serisier. Published: 20 June 2022. ISBN: 9780409356816. (Qo‘shimcha)

Iqtibas keltiriwden aldın hár bir derekti onıń ámeldegi rásmiy teksti menen salıstırıń.

Oqıw teksti bilimlendiriw maqsetinde jasalma intellekt járdeminde tayarlanǵan. Bul yuridikalıq másláhát emes; iqtibas keltiriwden aldın birlemshi derekler menen tekseriń. Tashkent mámleketlik yuridikalıq universiteti · Shańaraq hám miyras huqıqı.

OXFORDER LLC tárepinen jaratılǵan · Basılım 2026.11